

СЪВРЕМЕННИ ЕВРОПОЛИТИКИ В КОНТЕКСТА НА ЗЕЛЕНАТА СДЕЛКА

докторант **Мина Карпузова**
Департамент „Икономика“,
Нов български университет
markova.mina@gmail.com

Годишник Икономика и бизнес / Economy and Business
Yearbook, 2022
ISSN 2534-9651 (online)
DOI: <https://doi.org/10.33919/EcoBY.22.7.11>

157

CONTEMPORARY EUROPOLICY IN THE CONTEXT OF THE GREEN DEAL

Ph.D. student **Mina Karpuzova**
Department “Economics”, New Bulgarian
University
markova.mina@gmail.com

Резюме: Енергийната криза и екологичните проблеми пред които е изправена съвременната общност налагат актуализация на законодателната рамка и въвеждането на по-ефективни, устойчиви и екологични мерки за да се запази здравето на хората и на планетата. Настоящата разработка разглежда съвременните европолитики в контекста на Зелената сделка, като акцентът е евентуалното им въздействие върху икономиката на България. Зелената сделка представлява един от ключовите европейски документи, чиято цел е борба с климатичните промени и декарбонизацията на Европа, чрез внедряването на устойчиви, кръгови бизнес модели, нови технологии и иновации и законодателни мерки. Разбира се при всяка една трансформация освен позитиви, се очертават и възможни негативи, затова е изключително важно преходът към устойчиво развитие и кръгова икономика да бъде извършен

Abstract: The energy crisis and the environmental problems facing the modern community require modernization of the legislative framework and the introduction of more effective, sustainable, and ecological measures to preserve the health of people and the planet. The paper examines the contemporary European policies in the context of the Green Deal, emphasizing their possible impacts on the Bulgarian economy. The Green Deal is one of the key European documents which combats climate change and aimed the decarbonization of Europe, by implementing sustainable development, circular business models, new technologies and innovations, and new legislative measures. Certainly, for every single transformation, in addition to positives, there are also possible negatives, therefore the transition to sustainable development and circular economy must be carried out at all economic and institu-

на всички икономически и институционални нива, въз основа на предварително направените анализи и оценки.

Ключови думи: устойчиво развитие, Зелена сделка, кръгова икономика, европейски политики

tional levels, based on the analyzes and assessments made in advance.

Keywords: sustainability, The European Green Deal, circular economy, euro policy

■ Въведение

Ускорената динамика на съвременните икономически, социални и екологични процеси, неминуемо обуславя и настъпващите промени в политиката и съответно в законодателството на Европейския съюз (ЕС). Редица събития от последното десетилетие като Ковид и здравната кризата, войната в Украйна, недостигът на енергийни ресурси и т.н. поставят немалко стратегически въпроси пред европейската общност. Необходимо е във възможно най-кратки срокове да се справим с проблемите на съвременното общество, като бедността и нарастващото разделение между бедни и богати; климатичните промени; изчерпването на земните ресурси и енергийната криза, натрупването на огромно количество отпадъци и като последица – прекомерното замърсяване на въздуха, почвата и водата. Успоредно с това трябва да се стремим и към научно-технически прогрес и по-висока конкурентоспособност на фирмите, и цялостно да подобрим условията на живот на нашия континент. Всички тези въпроси са обект на Европейската политика и дългосрочна стратегия, като стремежът е тяхното навременно решаване да осигури достоен живот за всички граждани на Съюза. На тази основа европейското законодателство активно се развива и усъвършенства и поема нов курс, към по-устойчиво развитие и смяна на икономическия модел, в търсене на алтернативни и иновативни решения на поставените цели и въпроси.

Целта на настоящата разработка е да се разгледат политиките на ЕС в контекста на Зелената сделка (ЗС), с акцент – евентуалното им въздействие върху икономиката на България.

За целите на проучването са използвани вторични източници на информа-

ция под формата на европейски законодателни актове, както и литература на утвърдени автори, изследователи и анализатори по тази тема. Структурата на доклада е логически свързана, като за отразяването на проблематиката се използва дедуктивния подход.

■ Европейска интеграция – ефекти

Европейският съюз е организацията с най-висока степен на интеграция до този момент, като води началото си от идеята за създаването на общ пазар за въглища и стомана, непосредствено след Втората световна война. Това предложение става реалност на 9 май 1950 г., а Договорът от Маастрихт е подписан през 1992 г., като една година по-късно Европейският съюз е вече политически, икономически и социален факт. Понастоящем в Съюза членуват 27 държави, като Р. България става пълноправен негов член през 2007 г.

Главните административни органи на ЕС, които взимат основните решения, са Европейският парламент, Европейският съвет, Съветът на Европейския съюз и Европейската комисия (ЕК). Неговите институции работят в тясно сътрудничество и координация помежду си, като тяхната съществена функция е реализацията на политиките на Съюза във всички области на обществено-политическия живот.

Целите на ЕС са икономически, политически и социални, като функционират в унисон с принципите и политиките на Организацията на обединените нации (ООН). Общият стремеж е опазването на мира, развитието на демокрацията и върховенството на закона, в защита на основните човешки ценности (Договорът от Лисабон, 2016).

Интеграционните процеси вътре в Съюза способстват за възникването на различни групи от икономически, политически, социални, културни, военни и екологични ефекти и резултати. Така например, икономическите се свеждат до 3 основни групи: а) създаване на търговия (елемент на либерализация), б) отклонение на търговия (елемент на протекционизъм) и в) търговска експанзия. И трите групи ефекти водят след себе си положителен икономически отпечатък, като например общият обем на търговията се увеличава в дългосрочен план (Съботинова, 2015). Освен увеличения обем в интеграционната сфера, Съюзът е силно конкурентен и на световния пазар, като въпреки сравнително малкото му на брой население, търговията на ЕС с останалата част от света представлява около 15 % от световния внос и износ, съгласно данни от Евростат, септември 2017 г. (Евростат, 2018).

Политическият ефект, в резултат на интеграцията, се изразява във формирането на общи политически органи, провеждане на наднационални политики, унифициране на законодателствата, създаването на обща европейска прокуратура и мн. др.

Важно място е отредено и на социалните и екологични ефекти, като крайната цел е повишаването на жизнения стандарт на населението в общността, чрез внедряването на нови социални и екологични политики и цялостно подобряване на качеството на атмосферния въздух, водите и почвата. Екологичните проблеми се разглеждат като трансгранични и напълно логично влошаването на екологичната картина в определена точка на континента, обезателно ще окаже влияние върху цялостното състояние на европейската природа. Това е от основополагащо значение при формирането на

общата политика в областта на опазването на околната среда.

Всичките споменати групи ефекти, вследствие на европейската интеграция, са намерили своето отражение и приложение във всяка една от страните членки, включително и у нас. Като резултат от членство ни в Съюза, Р. България е подобрила и стабилизирила своята дейност в редица сфери на общественото-политическия живот. Тези процеси са непрекъснати и дългосрочни и в крайна сметка способстват за нарастване на нашия жизнен стандарт, успешната борба с корупцията и отразяват стремежа ни да доближим нашите макроикономически показатели със средните за Съюза и цялостно подобряване на елементите на околната среда.

■ Европейска политика в сферата на климата и опазването на околната среда. Европейски зелен пакт

Европейските лидери категорично признават, че въпросите за околната среда не са изолирани, а засягат всички останали сфери и надхвърлят националното равнище. Началото на общата европейска екологична политика се поставя през 1972 г., по време на среща на Европейския съвет в Париж, Франция. В Единния европейски акт от 1987 г. се въвежда изцяло нов раздел „Околна среда“, „който цели да осигури първото правно основание за обща политика в тази сфера, с цел да се запази качеството на околната среда, да се защитава човешкото здраве и да се гарантира рационално използване на природните ресурси“ (Политика в областта на околната среда: общи принципи и основна рамка, 2020).

ЕС има правомощията да предприема конкретни действия по политически въпроси, свързани със замърсяването на въздуха, водата и почвата, рационалното управление на отпадъците, климатичните промени и т.н. Ключов европейски орган в тази сфера е Европейската агенция за околна среда (ЕАОС), която се занимава с изготвянето, изпълнението и оценката на политиките на ЕС в областта на околната среда. Основната роля на ЕАОС е и да информира обществеността по въпросите, свързани с околната среда. В Р. България, Изпълнителната агенция по околната среда е отговорната институция за мониторинга и се явява Национален координационен център към ЕАОС.

Друг съществен аспект в общите политики, по който се търсят алтернативни и международни решения, е проблемът с климатичните промени. Съгласно данни предоставени от НАСА (Национално управление по въздухоплаване и изследване на космическото пространство на САЩ), към днешна дата са регистрирани най-високите нива на насищане с въглероден диоксид в атмосферата, като средното ниво за месец юли 2022 г. е 419 части на милион, което представлява 50% повече от прединдустриалните нива (NASA, 2022). Високите нива на парниковите газове засилват парниковия ефект, който от своя страна води след себе си до повишаване на средногодишните температури на Земята. За периода след индустриалната революция, средната температура на нашата планета се е повишила с 1.1° C (NASA, 2022), а в доклад на IPCC (Междуправителствената експертна група по климатичните промени, Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC) за климатичните промени и територията от август 2019 г. се разкрива информацията, че

земната температура вече е достигнала критичното ниво на повишаване от 1.5° C спрямо прединдустриалните температури (Грийнпийс, 2019). Силно обезпокоен от новите данни, през 2019 г. Европейският парламент обявява извънредна ситуация в областта на климата и същата година (от 02–13.12.2019) в Мадрид, по време на 25-та Конференция на ООН за изменението на климата (COP 25), ЕС представя своята стратегия за достигане на климатична неутралност. Въпреки липсата на международно съгласие по времена срещата COP 25 относно нерешените аспекти на Парижкото споразумение, на 11.12.2019 г. Комисията представя конкретна пътна карта, която ще превърне Европа в първия континент с нулеви нетни емисии до 2050 г. в лицето на Европейския зелен пакт. Целта е декарбонизацията на Европа и борба с климатичните промени, като в документа е заложено, че през 2030 г. въглеродните емисии следва да намалят с 55%, а до 2050 г. нетните емисии на парникови газове на територията на Съюза следва да бъдат напълно премахнати и да бъде осигурен преход към чиста енергия (Европейски парламент, 2022).

За да се стигне до неутралност, председателят на Европейската Комисия (ЕК) Урсула фон дер Лайен предлага редица мерки, като например да се намалят безплатните квоти отпуснати за авиокомпаниите, както да бъде включен в тази система и морският сектор. Тя заявява своята позиция и тази на ЕС, в посока, че ЕС трябва да бъде „световен лидер в областта на кръговата икономика и чистите технологии. Ще работим за декарбонизация на енергоемките отрасли“ (Урсула фон дер Лайен, „Моята програма за Европа“ 2019). За целите на устойчивостта и Зелената сделка ще бъде създаден Фонд за справедлив подход, който

ще подпомага хората в най-засегнатите региони на Съюза. Друг подход е разработеният План за инвестиции за устойчива Европа, който ще осигури финансирането по ЗС и цели да окаже подкрепа за публични и частни инвестиции в размер на близо 1 трилион евро през следващите десет години (Европейски парламент, 2020).

■ **Законодателен пакет „Подготвени за цел 55“**

В контекста на Зелената сделка и прехода към устойчиво развитие, през юли 2021 г. ЕК предлага законодателния пакет „Подготвени за 55“, който има за цел да приведе европейското законодателство в съответствие с целите заложените в Зелената сделка. Самото име на документа е възприето от заложената цел за намаляване на нетните въглеродни емисии с 55% до 2030 г. Новите предложения изискват преразглеждане на европейското законодателство в областта на климата, енергетиката, земеползването, транспорта и данъчното облагане. Пакетът включва конкретните стъпки за реализиране на ЗС и предоставя шест нови и 13 изменени законодателни текста, с фокус върху енергийна ефективност и внедряване на възобновяеми източници на енергия; търговия с емисии; изисквания към МПС (мобилни превозни средства), въвеждане на въглероден налог върху вноса, както и въвеждане на национални цели за намаляване на емисиите. Насоките следва да осигурят постепенното премахване на субсидиите за изкопаеми горива и са тясно съгласувани с Плана за действие за кръгова икономика, Стратегията за биологично разнообразие и Пакета за чиста мобилност. В допълнение, е необходима реви-

зия на някои съществуващи директивни, като са предвидени нормативни промени по отношение на Директивата за Европейска система за търговия с емисии на парникови газове (ЕСТЕ/ETS). Също така настоящата, Директива 2009/28/ЕС за енергията от възобновяеми източници ще бъде преразгледана и сегашната цел от 32% от енергията на ЕС да идва от възобновяеми източници на енергия следва да се увеличи с до 40 % и да се въведат нови мерки, и допълнят вече съществуващите градивни елементи.

Тази година Съветът прие, че до 2030 г. новите леки автомобили трябва да отделят средно 37,5% по-малко CO₂ в сравнение с нивата от 2021 г, като усилието за намаляване на въглеродните емисии следва да се разпредели между производителите въз основа на средната маса на автомобилния им парк. Постигнат е и консенсус по предложение за регламент за укрепване на законодателството на ЕС относно батериите и отпадъчните батерии. Новите правила целят да насърчат развитието на устойчиви и безопасни батерии, като задачата е жизненият цикъл на батерията да бъде значително удължен. Други приети от Съвета мерки са обвързани с използването на по-екологични горива в секторите на авиацията и морския транспорт, както и засаждане на живи плетове или дървета; използване на междинни култури и на покривни култура; ново и повторно залесяване и т.н. в сектора на земеползване и горското стопанство (Европейски съвет, 2022).

Предложените мерки следват стандартната за ЕС законодателна процедура, в рамките на която Съветът и ЕП преговарят на т.нар. „трилози“. След като трилозите, Съветът и Парламентът постигнат консенсус, официално текстовете следва да бъдат приети като част от

вътрешното законодателство на всяка страна, чрез ратификация от нейния законодателен орган.

■ Анализ на евентуалните рискове за България след прилагане на мерките, заложи в Зелената сделка и пакет „Подготвени за 55“

Засилената антропогенна дейност в последните десетилетия води до изтощаване на земните ресурси и промяна в биобаланса на планетата, като последица от това се наблюдава сериозно и повсеместно замърсяване на околната среда, засилване на парниковия ефект и промяна на климата на планетата. Европейският зелен пакт е стратегията, която включва конкретни мерки и насоки как да се подобри благосъстоянието и здравето на населението на Съюза и на идните поколения, като в основата на това стои устойчивото осигуряване на чист въздух, почва, вода и чиста енергия, включително и задържане на средните годишни температури на Земята. След прилагането на мерките следва да се увеличи делът на хора, които използват обществен транспорт, на санирани и енерго-ефективни сгради; предвиждат се и редица икономически изгоди, като отварянето на нови работни места, развитие на иновациите в области като чисти технологии и последващо увеличение на конкурентоспособността. Безспорно бъдещето на идните поколения зависи от действията, които ние предприемаме сега и как ще успеем да се справим с глобалните проблеми, пред които сме изправени. ЕС очертава своята ясна позиция като лидер в зелените политики в борбата срещу климатичните промени и несъмнено прилагането на ЗС ще

донесе огромни ползи върху качеството на околната среда. Разбира се всяка една трансформация очертава и възможни негативи, затова е изключително важно да се направи цялостна оценка и анализ на ситуацията и да се предприемат най-правилните действия, като негативните последици се взимат под внимание и се минимализират.

Основните рискове, които се очертават в тази ситуация са обвързани с „негативни последици в социално-икономически план за ЕС и неговите граждани“ (Кръстев, 2021). Разликите в цялостното развитие между страните членки, техните специфични националните политики и индивидуално инфраструктурно ниво обуславят част от трудностите при изпълнението на поставените общи европейски цели и задачи. Така например, стои заплахата пред енергийната сигурност на държавите, които зависят от изкопаемите горива. В случай че подходът на прилагане на мерките от ЗС не е достатъчно холистичен, европейският бизнес може да търпи щети и по отношение на конкурентоспособността на местните предприятия, които търгуват с трети страни, в които не са възприети строгите екологични мерки. Това може да доведе до „нарушения във веригите за доставки, породени от преминаването към по-щадящи природата форми на транспорт, загуба на работни места и доходи, повишаване на разходите за домакинствата“ (Кръстев, 2021).

В допълнение, следва да се отбележи, че краткият анализ за България изготвен от КНСБ (Конфедерация на независимите синдикати в България) относно последиците след прилагане на Пакет „Подготвени за 55“ и Зелената сделка, също отчита някои негативни икономически последици, като например увеличаване на производствени-

те разходи и последващо намаляване на конкурентоспособността на засегнатите сектори. Тези промени, било то и косвено ще въздействат и върху потребителските нагласи.

Друг негатив, който отчита КНСБ е липсата на национален механизъм за подпомагане на големи въглеродно и ресурсоемки производства. Съгласно техния анализ „в макроикономически план прилагането на Механизма и свързаното с него прекратяване на безплатното разпределение на квоти по ЕСТЕ ще доведе до отрицателни последици за брутния вътрешен продукт (БВП) и конкурентоспособността на българската икономика“. Като краен резултат експертите на Конфедерацията предлагат някой от регламентите да бъдат преразгледани (КНСБ, 2022).

Анализът разкрива редица проблеми в Р. България, като страната ни значително изостава в много направления в сравнение с нашите европейски партньори – от качеството на въздуха, почвата и водите, преминавайки през състоянието на малкия и среден бизнес, до цялостната транспортна инфраструктура и т.н. Същевременно следва да се отчете, че над 40% от електроенергията за индустрията и бита се произвежда от ТЕЦ на въглища, които се добиват основно у нас. (КЕВР, 2021). В този контекст, страната ни е крайно уязвима и има нужда от приемането на цялостна енергийна програма, която да даде насоки по преодоляването на тясната ни, все още обвързаност с добиването, преработката и използването на енергоизточници, които се вредни за природата и да се премине с ускорени темпове към нови, по-природосъобразни енергоносители и енергоизточници. Това би променило в сериозна степен, както нашата зависимост от енергийни доставки, така

и възможностите ни за съобразяване в по-голяма степен с екологичните норми и перспективи.

Необходимо е цялостно осъвременяване на работните процеси у нас, внедряване на ИИ (изкуствен интелект) и дигитализация, което ще оптимизира работата на предприятията и институциите и ще спомогне в голяма степен да се увеличи тяхната ефективност, като същевременно ще минимализира щетите, които се нанасят върху околната среда.

ЕС, държавата и законодателната им дейност са в цялостна взаимосвързаност, като днес европейската законодателна уредба и дейност постоянно се развива и модернизират, в пълен синхрон с политиките, в контекста на устойчивото развитие. Така например промените в Закона за батериите гласят, че батериите които се продават в рамките на ЕС трябва да бъдат за многократна употреба, т.е. да бъдат използвани и за други цели, повторно влагани в производството или рециклирани в края на полезния им живот (Директива 2006/66/ЕО).

Друг показателен пример в тази насока е Законът за забрана на пластмасови продукти за еднократна употреба, влязъл в сила от юли 2021 г. Целта е да се намали Главната цел е намаляването на употребата на пластмасови изделия, като се забранява използването на следните продукти в рамките на ЕС:

- Прибори за еднократна употреба (вилици, ножове, лъжици и пръчици за хранене);
- Пластмасови чинии за еднократна употреба;
- Пластмасови сламки;
- Изработени от пластмаса клечки за уши;
- Пластмасови дръжки за балони;

- Пластмаси и съдове за храна, както и чашки изработени от експандиран полистирен и оксо-разградима пластмаса (Директива (ЕС) 2019/904)

За да изпълняват новите закони своите цели и задачи успешно е необходимо на първо място обществото да бъде точно и своевременно информирано за тях, както и контролният орган да следи за тяхното стриктно приложение и изпълнение. В Р. България, за съжаление транспонирането и приложението на евродирективите е твърде бавен и сложен процес, а контролът върху тази дейност и изключително отрицателното въздействие на корупцията по „високите етажи на властта“ са един от основните проблеми и язви на нашата държава и общество. Този въпрос остава все още не решен.

Визията и целите на обновеното европейско законодателство по отношение на околната среда са еднозначни, ясни и верни, но големият въпросът е дали ще доведат до очакваните реални ползи за обществото или вместо това – единствено до силен икономически натиск и последващи негативи последици? Поради тази причина преходът към устойчиво развитие изисква пълна съгласуваност, убеденост и единомислие, както и дълбоки икономически и социални трансформации на всички нива: от промяна в потребителските нагласи, до осъществяване на контрол и разбира се стимули и подкрепа от страна на държавата, съответно на ЕС, към бизнеса и хората.

■ Заключение

Обединена Европа устремено върви по пътя на декарбонизацията и устойчивия растеж, а България, в качеството си на пълноправна страна-членка след-

ва да възприеме, прилага и стриктно да изпълнява общата европейска политика по отношение на опазването на околната среда. Голяма част от реформи срещу климатичните промени се отнасят до насърчаване на използването на електрически превозни средства и изграждане на съответната пътна мрежа; опазване на екосистемите; подобряване на електронния обмен на данни между институциите, което ще доведе до икономически растеж и ще повлияе положително върху състоянието на околната среда и намаляване на въглеродния отпечатък. Общият анализ разкрива, че пред нашата страна стоят редица важни и сложни проблеми за решаване и все още не сме напълно готови да се обвържем с целите на ЗС, а още по-малко да ги приложим широкомащабно у нас.

В настоящата сложна и противоречива политическа и икономическа обстановка в Европа и света излизат на преден план редица нови проблеми и въпроси, които изискват незабавно решение. Важно е да се спомене, че динамиката на процесите и променящата се среда водят до преосмисляне на някои от елементите на енергийната политика и пренасочване на част от предвидените финанси към по-приоритетни проблеми в този момент. Такъв е случаят например с последиците и мерките свързани с Ковид кризата, които изискваха незабавно влагане на огромно количество допълнителни средства. Въпреки нововъзникналите усложнения, които водят до забавяне на ЗС, тя остава ключов приоритет на ЕС и път за справяне с екологичните и енергийни проблеми пред които сме изправени.

В заключение, следва да се отбележи, че е необходим комплексен и мащабен подход, обединяващ усилията, както на европейските институции и на отдел-

ните държави членки, така и на бизнеса, на науката и на цялото общество, за да се реализират успешно видоизмененията в политиките и да се утвърди необратимо възприетият устойчиви подход.

Използвани източници

Velkovska, M. (2017). Ustoychivost – ponyatie i upotreba, Sp. Balgarska Nauka (2017). br. 94, ISSN: 1314–1031, [Велковска, М. (2017). Устойчивост – понятие и употреба, Сп. Българска Наука, бр. 94, ISSN: 1314–1031].

Galabinova, Yu. (2013). Rezultati ot prilaganeto na kohezionnata politika na ES za perioda 2007–2012 g. [Гълабинова. Ю (2013). Резултати от прилагането на кохезионната политика на ЕС за периода 2007–2012 г., достъпно на: http://eprints.nbu.bg/2883/1/6_J.Galabinova.pdf, последно посетена на 18.05.2022 г.]

Griynpiys. (2019). Konferentsiya na OON za izmenenieto na klimata v Madrid COP 25, dostapno na: <https://www.greenpeace.org/bulgaria/publikatsiya/2413/cop25-konferentsiya-za-izmenenieto-na-klimata>. [Грийнпийс. (2019). Конференция на ООН за изменението на климата в Мадрид COP 25, достъпно на: <https://www.greenpeace.org/bulgaria/publikatsiya/2413/cop25-konferentsiya-za-izmenenieto-na-klimata>].

Dimitrova, V. (2017). Rezyumeta na nauchnite trudove po t. 8, katedra „Mezh-dunarodni ikonomicheski otnosheniya“, IU–Varna;. [Димитрова, В. (2017). Резюме на научните трудове по т. 8, катедра „Международни икономически отношения“, ИУ–Варна].

Direktiva 2019/904 na Evropeyskiya parlament i na Saveta (2019) otnosno namalyavaneto na vazdeystviето na opredeleni plastmasovi produkti varhu okolnata sreda. dostapen na: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/904/>, posledno poseten na 19.05.2022g. [Директива 2019/904 на Европейския парламент и на Съвета (2019) относно намаляването на въздействието на определени пластмасови продукти върху околната среда. достъпен на: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/904/>, последно посетен на 19.05.2022г.].

Dogovorot ot Lisabon (2016/C 202/01), dostapen na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016ME/TXT&fromBG>. [Договорът от Лисабон (2016/C 202/01), достъпен на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016ME/TXT&fromBG>].

Evropeyska Komisiya (2022). Konkurentosposobnost na MSP, dostapno na: https://ec.europa.eu/regional_policy/bg/policy/themes/sme-competitiveness, posledno poseten na: 19.05.2022g. [Европейска Комисия (2022). Конкурентоспособност на МСП, достъпно на: https://ec.europa.eu/regional_policy/bg/policy/themes/sme-competitiveness], последно посетен на: 19.05.2022г.].

Evropeyski parlament. (2020). Zeleniyat pakt: patyat kam klimativno neutralen i ustoychiv ES, dostapno na: <https://www.europarl.europa.eu/news/bg/headlines/society/20200618STO81513/zeleniiat-pakt-ptiat-km-klimatichno-neutralen-i-ustoychiv-es> [Европейски парламент. (2020). Зеленият пакт: пътят към климативно неутрален и устойчив ЕС, достъпно на: <https://www.europarl.europa.eu/news/bg/headlines/society/20200618STO81513/zeleniiat-pakt-ptiat-km-klimatichno-neutralen-i-ustoychiv-es>].

Evropeyski parlament. (2022). Politikata na ES otnosno promenite v klimata, dostapno na: <https://www.europarl.europa.eu/news/bg/headlines/society/20180703STO07129/politikata-na-es-otnosno-promenite-v-klimata>. [Европейски парламент. (2022). Политиката на ЕС относно промените в климата, достъпно на: <https://www.europarl.europa.eu/news/bg/headlines/society/20180703STO07129/politikata-na-es-otnosno-promenite-v-klimata>].

(2022). Политиката на ЕС относно промените в климата, достъпно на: <https://www.europarl.europa.eu/news/bg/headlines/society/20180703STO07129/politika-na-es-otnosno-promenite-v-klimata>].

KEVR (2021), Doklad za deynostta na Komisiyata za energiyno i vodno regulirane za 2021 godina, dostapen na: https://www.dker.bg/uploads/2022/god_doklad_30032022.pdf. [КЕВР (2021), Доклад за дейността на Комисията за енергийно и водно регулиране за 2021 година, достъпен на: https://www.dker.bg/uploads/2022/god_doklad_30032022.pdf].

KNSB (2022). Paketat Fit for 55 – kakvi predizvikelstva ni ochakvat zaradi Zelenata sdelka, dostapno na: <https://knsb-bg.org/index.php/2022/03/09/paketat-fit-for-55-kakvi-predizvikelstva-ni-ochakvat-zaradi-zelenata-sdelka/>. [КНСБ (2022). Пакетът Fit for 55 – какви предизвикателства ни очакват заради Зелената сделка, достъпно на: <https://knsb-bg.org/index.php/2022/03/09/paketat-fit-for-55-kakvi-predizvikelstva-ni-ochakvat-zaradi-zelenata-sdelka/>].

Konferentsiyata na OON za okolna sreda i razvitie (1992), dostapna na: www.eur-lex.europa.eu. [Конференцията на ООН за околна среда и развитие (1992), достъпна на: www.eur-lex.europa.eu].

Krastev, I. (2021). sotsialno-ikonomicheski aspekti na politikite za borba s klimatichnite promeni, https://bulgaria.fes.de/fileadmin/user_upload/documents/publications/2021/Socialno-ikonomicheski_aspekti_na_borbata_s_klimatichnite_promeni_WEB_BG.pdf. [Кръстев, И. (2021) социално-икономически аспекти на политиките за борба с климатичните промени, https://bulgaria.fes.de/fileadmin/user_upload/documents/publications/2021/Socialno-ikonomicheski_aspekti_na_borbata_s_klimatichnite_promeni_WEB_BG.pdf].

Ministerski savet na R. Bulgariya (2022). Natsionalen plan za vazstanovuvane i ustoychivost, dostapen na: <https://www.nextgeneration.bg/#>, posledno poseten na: 26.05.2022 g. [Министерски съвет на Р. България (2022). Национален план за възстановяване и устойчивост, достъпен на: <https://www.nextgeneration.bg/#>, последно посетен на: 26.05.2022 г].

Ministerstvo na okolnata sreda i vodite (2020). Paket „Podgotveni za 55“, dostapen na: <https://www.moew.government.bg/static/media/ups/tiny/VOP/FF55.pdf>. [Министерство на околната среда и водите (2020). Пакет „Подготвени за 55“, достъпен на: <https://www.moew.government.bg/static/media/ups/tiny/VOP/FF55.pdf>].

Ministerstvo na transporta i saobshteniyata. (2022). Sektoren plan za deystvie na MTS i IA „Avtomobilna administratsiya“ za 2022 g., dostapen na: https://www.mtc.government.bg/sites/default/files/sektoren_plan_za_deistvie_2022_mtc_iaaa_z.pdf. [Министерство на транспорта и съобщенията. (2022). Секторен план за действие на МТС и ИА „Автомобилна администрация“ за 2022 г., достъпен на: https://www.mtc.government.bg/sites/default/files/sektoren_plan_za_deistvie_2022_mtc_iaaa_z.pdf].

Natsionalen statisticheski institut (2022). [Национален статистически институт (2022).]

Obedineni biznes klubove (2017). Kratak analiz na razvitiето na malkiya i sredniya biznes v Bulgariya prez 2016 g., dostapno na: [Обединени бизнес клубове (2017). Кратък анализ на развитието на малкия и средния бизнес в България през 2016 г., достъпно на: <https://ubclubs.eu/%D0%B-D%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%88%D0%BD%D0%BE-%D0%BE%D0%B1%D1%80%D1%8A%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D0%B-D%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%B>

[5%D0%B4%D1%81%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B5/](https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/aims-and-values_bg)].

Ofitsialen sayt na Evropeyskiya sayuz. (2022). Tseli i tsennosti, dostapen na: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/aims-and-values_bg, posledno poseten posledno poseten na 21.04.2022 g. [Официален сайт на Европейския съюз. (2022). Цели и ценности, достъпен на: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/aims-and-values_bg, последно посетен последно посетен на 21.04.2022 г.].

Stanev, D. (2016). Politikata na evropeyskiya sayuz v oblastta na okolnata sreda i neynoto vazdeystvie varhu ikonomikata na Balgariya, Avtoreferat na disertatsiya za prisazhdane na obrazovatelna i nauchna stепен „doktor, Sofiyski universitet „Sv. Kliment Ohridski“, filosofski fakultet, katedra „evropeistika“. [Станев, Д. (2016). Политиката на европейския съюз в областта на околната среда и нейното въздействие върху икономиката на България, Автореферат на дисертация за присъждане на образователна и научна степен „доктор, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, философски факултет, катедра „европеистика“].

Sabotinova, D. (2015). Svetovna ikonomika. Izd. BSU (kod 978-619-7126), gr. Burgas. [Съботинова, Д. (2015). Световна икономика. Изд. БСУ (код 978-619-7126), гр. Бургас].

Fon der Layen, U. (2019). Sayuz s po-golemi ambitsii. Moyata programa za Evropa,

www.ec.europa.eu. [Фон дер Лайен, У. (2019). Съюз с по-големи амбиции. Моята програма за Европа, www.ec.europa.eu].

Bockena, N, Harscha, A., Weissbrodc, I. (2022). Circular business models for the fastmoving consumer goods industry: Desirability, feasibility, and viability, Publisher: Elsevier, Volume 30, available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2352550922000124>. Accessed [07th April 2022].

Bona, G., Forcina A., Silvestri, C., Silvestri L. (2021). Circular economy strategy of reusing olive mill wastewater in the ceramic industry: How the plant location can benefit environmental and economic performance, Publisher: Elsevier, vol. 326, available at: <https://www.sciencedirect.com/kenli.nbu.bg:8093/science/article/pii/S0959652621035721> Accessed [12th April 2022].

European Commission (2020). A new Circular Economy Action Plan, available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1583933814386&uri=COM:2020:98:FIN>. Accessed [07th April 2022].

Eurosta (2022). Packing waste statistics. Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Packaging_waste_statistics.

NASA. (2022). Understanding our planet to benefit humankind, available at: <https://climate.nasa.gov/>.